

Histerie en Perversie (deel I): Enkele teoretiese opmerkings oor slagofferskap binne traumadiskoeerse

Hysteria and Perversion (Part 1): Some theoretical observations on victimhood in trauma discourses

CILLIERS VAN DEN BERG

Departement Afrikaans en Nederlands, Duits en Frans

Fakulteit Geesteswetenskappe

Universiteit van die Vrystaat, Bloemfontein

E-pos: vdbergjp@ufs.ac.za

Cilliers van den Berg

CILLIERS VAN DEN BERG is senior lektor in Duits letterkunde aan die Universiteit van die Vrystaat. Hy het 'n PhD in Duits (2003) en Afrikaans & Nederlands (2009). Sy navorsingsfokus is hoofsaaklik vergelykend van aard en fokus op die interaksie tussen letterkunde en sosio-politieke konteks, asook die kulturele omgaan met “moeilike verledes”. Uitgebreide navorsingsbesoeke sluit besoeke aan die Universiteit van Augsburg (Duitsland), Leiden Universiteit (Nederland) en Cornell Universiteit (VSA) in.

CILLIERS VAN DEN BERG is senior lecturer in German literature at the University of the Free State. He has a PhD in German (2003) and Afrikaans & Dutch (2009). His research is mainly comparative in nature and has the interaction between literature and its socio-political context and the cultural coming to terms with “difficult pasts” as its focus. Extended research visits include research at the University of Augsburg (Germany), Leyden University (the Netherlands) and Cornell University (USA).

ABSTRACT

Hysteria and Perversion (Part 1): Some theoretical observations on victimhood in trauma discourses

The first of this two-part study sets out to analyse victimhood as an identity marker within the context of trauma discourse. The human subject is described from a Lacanian and Žižekian perspective in order to demonstrate the dynamics of identity formation in terms of victimhood. According to this psychoanalytical approach the subject does not represent an essentialised and coherent unity but rather constitutes a “state of subjectivation” in relation to its signifier (as part of the Symbolic Order).

Subject formation is the result of the subject’s alienation and separation from his or her sensate self, through entry into the discourse of the Symbolic Order. The latter represents the attribution of meaning, i.e. a signifier, to the subject, which then becomes its means of orientation. The void opened up in the process of alienation and separation is displaced by the subject’s performative affirmation of the meaning its signifier prescribes. The question then is to what extent the subject can choose its own signifier, i.e. meaning, within the Symbolic Order.

Louis Althusser uses the term “interpellation” in order to describe the way in which the meaning of any subject is (“ideologically”) configured in advance within the Symbolic Order. The only real “choice” the subject has, is to react to his or her pre-fixed meaning: this would either be the performative acceptance and confirmation of the interpellation, or the challenge of its validity. Hysteria and perversion represent two ways to react to interpellation.

Neither hysteria nor perversion should here be seen as pathological states, but rather as ways to describe the structural relation of the subject to its interpellation. A hysterical reaction manifests when the subject challenges its symbolic investiture or place within the Symbolic Order. Subject formation always constitutes a process of hysteresis, but the conscious coming to terms with this knowledge represents the hysteric approach. The hysteric challenges and questions, but the irony is that the hysteric subject, for all its efforts to find the truth of its own meaning, does not really want to find and conform to its symbolic status. This is because of an innate realisation that the lack brought about by alienation and separation, can never be healed.

The hysterical challenge to its own symbolic investiture also manifests in the general challenge to the grand narrative of the Symbolic Order. The hysterical subject does not settle down and merely accept the meaning generated within the ideology or knowledge paradigm of any given discourse, but in questioning it on the contrary enables new knowledge. This is the reason Lacan conflated the hysteric with the scientific discourse, in relation to the “discourse of the master”. The hysterical challenge can be further facilitated when the discourse of the master itself loses its power. When the validity of the master signifier, as foundational to its ideology, is lost, hysterical reactions in the search for meaning are the result.

Contrary to hysteria the perverse reaction to symbolic investiture does not challenge, but rather identifies fully with its pre-fixed meaning. This happens because the subject displaces its ontological lack (as a result of alienation and separation) and projects it onto something outside its own self. The subject’s desire therefore does not focus on healing its own lack, but rather uses a fetish as stopgap to ignore it. The result is that the perverse subject becomes the mouthpiece of the Symbolic Order – the hysterical subject is “desubjectivised” in order to become the perverse and instrumental object of the Other.

In order to demonstrate the hysterical challenge and perverse confirmation of interpellation, the identity marker of victimhood represents an interesting case in point. Victimhood is the core aspect of any trauma and as the trauma discourse has become one of the most prevalent in modern culture, so has victimhood become more and more universalised. One of the reasons for this is that the concept of trauma has taken on more of an ontological, rather than specific historical quality. Alienation and separation, as key moments in the establishment of subjective identity, are accordingly interpreted as original trauma. Dominick LaCapra has written extensively on the resulting two registers of trauma: trauma as a structural, ontological status and trauma as a historical status.

If victimhood is seen as identity marker or interpellation, so too can the response of the subject to this be seen as hysterical or perverse: the hysterical subject would challenge the interpellation of victim whereas the perverse subject would own it as its core meaning. As everyone is subject to ontological or structural trauma, but only some are subject to any given historical trauma, hysteria and perversion with regards to victimhood can be demonstrated in terms of the relation between the two registers: a hysterical reaction to victimhood would suggest that the subject does not conflate its ontological with any historical trauma, but would rather remain conscious of the fact that there is a difference between the two that cannot be bridged. A perverse reaction on the other hand would precisely be the conflation of the two, so that any discernible lack in the own subject can be displaced and projected onto a historical trauma.

The Holocaust narrative is the most universal trauma discourse of the past few decades. If the issue of victimhood is judged within this narrative, it seems as if it has become easier to view more and diversified subjects as victims of this historic incident than in the past. It seems as if the universalisation of victimhood has also facilitated a tendential movement from hysteria to perversion. The original hysterical challenge and problematisation of the subject as victim has developed into a perverse acceptance of the symbolic investiture it entails. This might be indicative of the effects time has on the evolution of trauma narratives in general.

KEY CONCEPTS: hysteria, perversion, victimhood, trauma, Lacan, Žižek, LaCapra, identity, subject, interpellation

TREFWOORDE: histerie, perversie, slagofferskap, trauma, Lacan, Žižek, LaCapra, identiteit, subjek, interpellasie

OPSOMMING

In deel I van hierdie tweeledige studie word op slagofferskap as identiteitsmerker binne die konteks van traumadiskoerse gefokus. Die subjek se identiteitsvorming word vanuit 'n Lacaniaanse en Žižekiaanse perspektief omskryf en die “interpellasie” van die subjek as grondliggend tot laasgenoemde se oriëntasie binne die diskoers van die Simboliese Orde beoordeel. Histerie en perversie verteenwoordig twee reaksies van die subjek op enige toegeskrewe identiteit en indien identiteit aan slagofferskap gekoppel word, dus ook twee reaksies hierop. Waar die subjek met 'n histeriese reaksie die slagoffersidentiteit problematiseer, behels 'n perverse reaksie juis die totale verinnerliking daarvan. Deur na LaCapra se onderskeid tussen strukturele en historiese trauma te verwys, kan die verhouding tussen hierdie traumaregisters gebruik word om histerie en perversie in terme van slagofferskap toe te lig. Vervloei die twee met mekaar word 'n perverse reaksie ontlok; word die onderskeid gehandhaaf, is die reaksie eerder histeries. Die hipotese wat volg is dat die universalisering van trauma en slagofferskap in 'n hedendaagse tydsgewrig 'n klemverskuiwing vanaf histerie na perversie fasiliteer.

1. INLEIDING

Jacques Lacan se teoretisering van die subjek as iets gegrond in die strukturele verhouding daarvan tot die Groot Ander of Simboliese Orde, kan weens die psigoanalitiese begrippe wat as die koördinate hiervan figureer, moeilik oorsigtelik saamgevat word.¹ Waar Lacan se fokus grootliks op die individuele psige sentreer, is dit sy navorger, Slavoj Žižek, wat Lacaniaanse teorie gebruik om 'n brug na die Duitse Idealisme te slaan (veral in sy lees van Hegel) en dit aanwend in sy analise van ideologiese of sosiopolitieke dinamika (Wood 2012:19). Lacan/Žižek² stel myns insiens 'n produktiewe invalshoek daar om iets van die tendensiële ontwikkeling van traumadiskoerse, vername die diskoerse rondom slagofferskap, aan bod te stel. Ek sou graag wou beweer dat die psigoanalitiese begrippe *histerie* en *perversie* twee uiterstes op die spektrum van traumadiskoerse daarstel – uiterstes wat beliggaam word in die hoofkarakters van twee romans wat in deel II van hierdie artikel bespreek sal word. Dit is egter nie moontlik om hierdie

¹ Goeie inleidings tot Lacan is onder andere Copjec (1994) se *Read my Desire*, Fink (1995) se *The Lacanian Subject*, Homer (2005) se *Jacques Lacan*, en Žižek (2006) se eie *How to Read Lacan*.

² Lacan en Žižek verteenwoordig natuurlik twee afsonderlik gesistematiseerde teorieë, sodat Žižek nie uitsluitlik 'n Lacan-geïnflekteerde denker is nie. So ook is uit die oeuvre van beide 'n teoretiese ontwikkeling afleesbaar. Nuanseverskille, klemverskuiwings of selfs meer diepgaande verskille kan egter nie hier bespreek word nie.

ontwikkelinge binne historiese trauma-diskoerse te analiseer sonder om “histerie”, “perwersie” en “slagofferskap” binne die konteks van “subjek” en “identiteitsvorming” te verstaan nie. Die eerste deel van hierdie artikel fokus op die gebruik van dié begrippe in hierdie konteks.

2. WAT IS DIE SUBJEK?

Lacan postuleer die subjek as ’n gesplete struktuur, geensins ’n geëssensialiseerde en koherente eenheid met ’n inherente lokus van kontrole nie – die “subjek” is eerder ’n *toestand* van subjektivering in relasie tot die betekenaar (as deel van die Simboliese Orde) wat dit (hom of haar) benoem. Dit is deur middel van taal, ofte wel die Groot Ander of Simboliese Orde, dat hierdie verhouding oorspronklik geaktiveer word (Rodriguez 2001:192-196).³ Die kruks is dat die subjek mank gaan aan substansie of essensie en deur middel van imago’s of fantasie poog om hierdie leemte te vul of eerder te verdring: “desire” of begeerte (om hierdie leemte te vul) is inherent en wesenlik aan die struktuur van beide die Simboliese Orde en die subjek. Die beste wyse om die subjek volgens Žižek te omskryf, is *as* hierdie “lack”, gebrek of tekort (Žižek 1989:198). Dié “void” of leemte kan ook met die “*objet petit a*” in verband gebring word: in terme van subjeksvorming fungeer die “*objet petit a*” as katalisator vir die begeerte van die subjek, oorgeset synde sinjaleer dit die *funksionele oorsaak* van begeerte, nie die spesifieke objek wat dit beliggaam nie. Enige objek kan die funksie vervul, maar skiet altyd tekort, wat beteken dat alle objekte van begeerte bloot metonimiese tussenstasies word wat nooit begeerte as sodanig kan vervul nie.

Die “*objet petit a*”, verteenwoordig egter terselfdertyd ’n oorskot, wat die denotatiewe betekenis van die betekenaar oorskry. Dit beteken dat die relasie van die betekenaar tot die *objet petit a* (ofte wel die “object cause of desire” en nie die “object of desire” nie) gebaseer is op die paradoksale beweging tussen oorskryding en ontglipping.⁴ Dus is die enigste “kern” van die subjek gewoon die betekenaar wat daarna verwys – en is ’n geëssensialiseerde subjektiwiteit niks meer as die performatiewe aksie van die self wat sigself toutologies in terme van die betekenaar daarstel nie (Wood 2012:15-16, 17; Žižek 1991:141).

3. IDENTITEIT

Die subjek se performatiewe aksie maak die stabilisering en reïfikasie van ’n ego-ideaal moontlik – wat beteken dat identiteit⁵ kan vorm aanneem (Fink 1995:36-37). Die vraag is hoe hierdie proses ontvou en in welke mate vrye keuse hierdie proses kan stuur?

3.1 Hoe word identiteit gevorm: “vervreemding” en “skeiding”

Lacan verwys na die begrippe “vervreemding” en “skeiding” as essensieel vir die totstandkoming van identiteit (Glowinski 2001:9). Die subjek sou per definisie gekonfronteer wees met ’n keuse tussen “syn” (“Sein” of “being”) en “betekenis”: “syn” as geallokeer in ’n sintuiglike beleving van die self en betekenis as ekstern geallokeer in ’n ketting van singewende betekenaars. Die keuse *vir* betekenis beteken noodwendig dat “syn” oorskadu word, of selfs verdwyn. Betekenis

³ ’n Proses wat ook as simboliese kastrasie omskryf kan word (kyk Levy-Stokes 2001a:45-50; Kyk ook Žižek 1992:47, 51; 2006:34).

⁴ Kyk Žižek (1997:xxii), Žižek (1992:50), Žižek (1999:29-35), Marks (2001:122), Fink (1995:94, 102).

⁵ Ek gebruik “identiteit” hier in onderskeid met “subjektiwiteit”, deurdat hiermee verwys word na die ego-ideaal, dikwels gebaseer op die ideale ego (kyk Lacan 1977:2). Dus nie die “lack” waarna Žižek verwys in terme van subjektiwiteit nie, maar eerder die imaginêre fantasie wat dit verdring.

is dus ekstern tot die subjek en laasgenoemde word deur die betekenisgewende proses vervreem van sy/haar “sensate self”: die relasie tot die Ander, Simboliese Orde of taal skarnier dus per definisie op vervreemding. Die tekortkominge van die Simboliese Orde (wat deur vervreemding gesuggereer word) word effektief verplaas deur dit wat deur die Imaginêre Orde as supplementêre funksie tot eersgenoemde Orde veronderstel word: die substansiële fundering van die subjek deur die identifisering met ’n imago.⁶

Die pendant tot vervreemding is skeiding, deurdat die subjek bewus is van die skeiding (of dan geïnternaliseerde vervreemding) in sigself (dus die “leemte” waarna Žižek hierbo verwys as gevolg van die “mislukte” singewing), wat rezoneer met ’n waargenome skeiding of leemte in die Simboliese Orde. Hierdie skeiding (wat ’n leemte veronderstel) is waarneembaar tydens die bewuswording van die Simboliese Orde se “desire”, aangesien “desire” juis die (moontlike) vervulling van ’n behoefte of die (futiele) uitreik na heelheid veronderstel (Glowinski 2001:12; Althusser 1977:195-196). Deur middel van vervreemding en skeiding, wat as ’t ware as twee kante van ’n munt funksioneer, kan die identiteit van die subjek dan gekonstateer word. Dit is egter veral die toeskrywing⁷ wat binne die Simboliese Orde plaasvind, wat dan die identiteit finaal vestig.

3.2 Die rol van die “Groot Ander” (Simboliese register)

In *The Sublime Object of Ideology* (1989:13) omskryf Žižek die ontologiese status van die “Groot Ander” ofte wel Simboliese Orde as volg:

Here we have one of the possible definitions of the unconscious: *the form of thought whose ontological status is not that of thought*, that is to say, the form of thought external to the thought itself – in short, some Other Scene external to the thought whereby the form of the thoughts is already articulated in advance. The symbolic order is precisely such a formal order which supplements and/or disrupts the dual relationship of ‘external’ factual reality and ‘internal’ subjective experience [...].

Hoewel dit daarby begin, verteenwoordig die Simboliese Orde of Groot Ander nie bloot taal nie, maar verwys na *diskoers* as ’n konstellasie van relasies van dominasie, na diskursiewe strategieë wat ’n vormgewende funksie vervul (Libbrecht 2001:198; Althusser 1977:194).

Ook die identiteit van die subjek is in die simboliese register geïnskribeer – die subjek word ’n identiteit toegeskryf (vir sover die imaginêre en die simboliese oorvleuel) en selfs al sou ’n glimps van die subjek se syn van agter die eklips van sy betekenaar verskyn, kan dit alleenlik gebeur in terme van die gegewe van die simboliese orde (Libbrecht 2001:200; Fink 1995:11). Nie net het die Simboliese Orde dus ’n vormgewende funksie wat identiteit betref nie, dit modelleer die intersubjektiewe ervaring van die werklikheid.

Soos wat die geval is met die ego in die imaginêre register, is die toegeskrewe simboliese identiteit ook gebaseer op beide vervreemding en skeiding. Die simboliese identiteit vloei soos die imago voort uit pogings om die “lack”, die leemte as essensie van subjektiwiteit, in positiewe

⁶ Lacan se vroeë siening van die spieëlfase speel hierop in: “This jubilant assumption of his specular image by the child at the *infans* stage, still sunk in his motor incapacity and nursling dependance, would seem to exhibit in an exemplary situation the symbolic matrix in which the I is precipitated in a primordial form, before it is objectified in the dialectic of identification with the other, and before language restores to it, in the universal, its function as subject” (Lacan 1977:2)

⁷ Ek gebruik “toeskrywing” beide in die betekenis van om iets *aan* die subjek toe te skryf (in hierdie geval identiteit) en om die subjek se syn met betekenis toe te skryf, dit te bedek.

terme te verdring. Dus is die positiewe identiteit niks meer as 'n fantasmagoriese, simboliese imago om die “leemte” te vul nie. Hierdie identiteit word telkens weer gestabiliseer deur die performatiewe herhaling van die self (Santner 1996:95; Althusser (1977:195).

Tog is, soos die subjek, die Simboliese Orde gekenmerk deur 'n bepaalde leemte, 'n “lack”, wat natuurlik ook die verklaring van die “desire” van die Ander is. Waar die subjek gewoonlik stabiliteit in identiteit vind (oftewel fantasie die integrale leemte verdring), gebeur dit in die Simboliese Orde deur middel van die meesterbetekenaar, wat die ketting van betekenaars (wat die simboliese register uitmaak) anker. Die meesterbetekenaar vervul die funksie van hipernormatiwiteit in die sin dat dit in die performatiewe herhaling daarvan die interne lokus van kontrole van die hele simboliese register of diskoers word. Op sigself is die meesterbetekenaar inherent leeg aan betekenis, maar die essensiële funksie lê in die performatiewe gronding van die ketting van betekenaars se metonimiese betekenis (Wood 2012:37).

Dit wat aan die (simboliese) ankering van die betekenis-ketting ontglip, hetsy in terme van die subjek se syn of die beleefde werklikheid, is die Lacaniaanse “Real” (Reële), die derde van Lacan se ordes bepalend vir die konstituering van die Subjek en sy/haar werklikheidservaring – iets wat deur Žižek (1989:74) altyd in verband gebring word met trauma. Vanuit hierdie perspektief word “trauma” dus ook geïmpliseer as struktureel wesenlik tot die subjek se werklikheidservaring, trouens as essensieel tot identiteitsvorming en die subjek se relasie tot die Ander. Dit volg omdat die Reële die limiete daarstel ten opsigte waarvan beide die Imaginêre en Simboliese Ordes funksioneer: diskoers stuit op die (traumatiese) oorstyging of ontglipping van die Reële aan die singewende funksie van die Simboliese Orde.

3.3 Kan identiteit gekies word? “Interpellation”

Die belangrike vraag is tot welke mate identiteit vrylik gekies word, d.i. tot hoe 'n mate die subjektivering van die relasie tot die Simboliese Orde werklik vooraf vasgestel is. Louis Althusser gebruik die begrip “interpellation” om sy siening van die individuele inskribering in die Simboliese Orde in terme van ideologie te verduidelik. Hiervolgens het die subjek min beweegruimte in terme van keuse van identiteit:

I shall then suggest that ideology ‘acts’ or ‘functions’ in such a way that it ‘recruits’ subjects among the individuals (it recruits them all), or ‘transforms’ the individuals into subjects (it transforms them all) by that very precise operation which I have called interpellation or hailing, and which can be imagined along the lines of the most commonplace everyday police (or other) hailing: ‘Hey, you there!’ (Althusser 1971:174; kyk ook 171, 173, 175; 1977:195)

Dit geld nie net vir die “subjektivering van individue” nie, wat eintlik dus die “objektivering” van subjekte sou veronderstel, maar prakties gesproke ook vir die funksie wat hierdie subjekte ideologies, of dan in die samelewing, vervul (Santner 1996:11).

Indien enigsins sprake van keuse, gebeur dit in terme van die reaksie op die gedwongenheid van die “interpellasie”, nie die “inhou” daarvan nie: die subjek se mees bevestigende keuse sou natuurlik wees om die *status quo* as sodanig (en paradoksaal) dan ook “vrylik” te kies, dus die toegeskrewe identiteit vrylik te aanvaar (Santner 1996:12).

Maar hierdie (paradoksale) keuse berus tog ook op 'n voorkeur vir en van fantasie (d.w.s. die Imaginêre), ten einde die vasgestelde (en nou verkose) funksie in die Simboliese Orde te kan vervul: hoewel die koördinate van die keuses buite om die subjek reeds vasgestel is – beteken dit dat die fantasie as sodanig gesubjektiveer kan word, om dit wat die simboliese mandaat vereis, te ondersteun. Lacaniaanse terapie beteken die “traversing of fantasy”, om bewus te word van die

fantasie as fantasie. Hierdeur neem die subjek verantwoordelikheid vir sy eie identiteit, eerder as bloot die passiewe gevolg of produk te wees van die begeerte van die Simboliese Orde (Kyk Fink 1995:62-63; Žižek 1997:147).

Waar (her)bevestiging van die interpellasie-appél eerder stabiliteit tot gevolg het, kan die toestand van subjektivering in relasie tot die interpellasie egter ook disruptiewe vorme aanneem. Wat sou kon geld as “moontlikhede” in die subjektiveringsproses, beteken dit dat die subjek sigself sou kon opstel jeens die Simboliese Orde op ’n wyse wat as “histeries” of “pervers” beskryf sou kon word. Dit kan veral die gevolg wees wanneer tektoniese veranderinge in die Simboliese Orde die funksies van ’n bepaalde meesterbetekenaar ondergrawe of aanpas (Santner 1996:xi-xii). Die histeriese of perverse subjektivering van die relasie het noodwendig te make met fantasie – iets wat dan wel tot ’n mate deur die individu deurgrond kan word. Histerie en perversie veronderstel dus nie inhoudelike keuses wat die subjek kan uitoefen nie – om “histeries” of “pervers” te wees nie – maar eerder die struktuur van die fantasie wat sy/haar identiteit bepaal. Die enigste keuse waaroor die subjek beskik, skyn te wees om hierin insig te hê, al dan nie.

4. HISTERIE EN PERVERSIE

Die totstandkoming van enige subjek se identiteit veronderstel in ’n sekere sin reeds ’n proses van “histerisering” (Žižek 1997:xvi; 1989:204), deurdat die “keuse” ten gunste van betekenis (op grond van vervreemding en skeiding) reeds die “histeriese reaksie” fasiliteer: oorgeset synde histeriseer taal as sodanig noodwendig die subjek (Dolar 2006:143). Dit is egter veral die bewuswording hiervan, dit is bewuswording van die inkongruensie van syn en betekenis (of dan die gevolg van simboliese kastrasie; kyk Fink 1995:133), wat in die eerste plek lei tot ’n bevraagtekening van die simboliese “investiture”, die betekenaar, die interpellasie, die toeskrywing van identiteit. Žižek trek insiggewend genoeg ’n verband tussen “hysteria” en “history”, want om ’n identiteit toegeskryf te word, beteken natuurlik ook om ’n plek in die betekenisregister van die geskiedenis toegeskryf te word (Žižek 1991:101; 1989:204-205).

Kortom is histerie dus nie ’n patologiese toestand nie, maar beskryf dit gewoon ’n strukturele relasie van die subjek. Die subjek se toetreding tot die simboliese orde as betekenisgewende diskoers, wat noodwendig vervreemding en skeiding van die subjek veronderstel, beteken ’n verlies aan heelheid. In Lacaniaanse terminologie is die betekenaar beide die oorsaak van *jouissance* asook dit wat ’n limiet daarop plaas.⁸ Die kastrerende effek van die denotatiewe inperking van die subjek deur sy/haar unieke betekenaar, fasiliteer die begeerte na *jouissance*, ofte wel die heelwording met die Ander in die vorm van ekstreme, dog ondraaglike genot, wat dus die eie ek as komplementerende sluitstuk van die Ander beklemtoon. Laasgenoemde berus egter op ’n illusie, aangesien die Ander as sodanig, die Simboliese Orde as sulks op ’n inherente leemte of “lack” berus, wat alleenlik gemaskeer, maar nooit gevul kan word nie. Dit is juis hierdie inherente leemte wat die “begeerte” van die Ander voortstu.

Aangesien die subjek se begeerte beide die verlengde van die begeerte van die Ander is, asook die begeerte is om deur die Ander begeer te word (en die funksie van “objek van begeerte” te vervul), poog die subjek om die begeerte van die Ander te bevredig, dus die leemte (of gaping tussen syn en betekenis, of geïmpliseerde verwagting gerig aan sy/haar identiteit) te vul (en vervul).

⁸ Kyk Lacan (2007:18). Hoewel ’n Lacaniaanse konsep, is die wortels van hierdie begrip wel terug te soek in Freud se *Beyond the Pleasure Principle*. Fink (1995) se werk oor die Lacaniaanse subjek, met die subtitel *Between Language and Jouissance*, dui op die integrale betekenis hiervan vir die vorming van die subjek; kyk ook Levy-Stokes (2001b:101-109); Verhaeghe (2006:35, 45).

Wat beteken die histerisering van die relasie tussen subjek en begeerte egter? Dat die histeriese subjek se begeerte juis beteken om onvervulde begeerte te hê – ’n metonimiese verskuiwing vind plaas deurdat een (onvervulde) begeerte die plek van ’n ander inneem (Kyk Dolar 2006:148; Lacan 2006a:518; 2006c:571; 2006d:698; Grigg 2006:62).

Die histeriese begeerte om onvervulde begeerte te perpetueer, skarnier op die histeriese subjek se insig dat enige poging om die leemte in die Ander te vul, tekort skiet en dat die integriteit van enige pogings om dit teweeg te bring, inherent verdoem is (Zupančič 2006:163). Die Reële ontglib aan Simboliese vaslegging en die histeriese subjek artikuleer hierdie strukturele toedrag van sake. Hy/sy word agent vir dit wat anderkant die grense van diskursiewe representeerbaarheid lê (Zupančič 2006:164-165). Simboliese waarheid, of dan die waarheid van die Simboliese Orde word inherent bevraagteken, as sou dit noodwendig tekort skiet. “Waarheid” sluit ook dit in wat anderkant die grense van die Simboliese lê, ofte wel is “waarheid” dan ook gelyk te stel met wat die *objet petit a* ’n mens leer (Zupančič 2006:166-167). Dit is hier waar enige diskoers, soos geartikuleer deur die histeriese subjek, dan ook nie-talige simptomatologie insluit as uitdrukking van “waarheid” (Lacan 1981:1).

Tog bly die Simboliese Orde die instansie wat betekenis en identiteit aan die subjek verleen – die histeriese reaksie hierop destabiliseer egter enige sodanige vaslegging. Die histeriese subjek postuleer sig self as ’t ware as *objet petit a* vir die Simboliese Orde (Lacan 2007:18), in dié sin dat hy/sy ’n simboliese mandaat van die Ander vereis, net om enige reaksie op die versoek te verwerp. Dit blyk dan ’n bykans histeriese dialektiek voort te bring – enersyds postuleer die histeriese subjek sy/haar wese as vraag aan die Ander, andersyds word enige antwoord geweeg en te lig bevind (Kyk Žižek 2006a:390; 1989: 123ff; Fink 1995:133-135). Met ander woorde: die histeriese subjek wil objek van begeerte van die Ander wees, maar juis nie hierdie begeerte vervul nie, ten einde die begeerte te perpetueer.

Waar hierdie dan die struktuur van die histeriese subjek is, identifiseer Lacan voorts ’n histeriese diskoers, wat die verdere diskursiewe manifestasie van die histeriese dialektiek tussen subjek en begeerte is.⁹ In sy *The Other Side of Psychoanalysis* (2007) identifiseer hy vier diskoerse: die diskoers van die meester, die diskoers van die universiteit, die diskoers van die analis, en die histeriese diskoers.¹⁰ Die drie laasgenoemde diskoerse word gedefinieer in terme van die diskoers van die meester, wat die fundamentele struktuur van taal sou bepaal (Grigg 2001:65-67). Laasgenoemde diskoers behels die imperatiewe opdrag of wetmatigheid van die meesterbetekenaar, wat in effek ook die leemte tussen betekenaar en betekende verdring of maskeer. Dit is as ’t ware die bepalende ideologie, wat sigself opstel as naatlose dinamika van die sosiale diskoers, wat per implikasie ook die subjek daarin anker. Die histeriese diskoers bevraagteken egter die imperatief van die meesterdiskoers, deur enersyds die maskering van die gesplete subjek, beliggaam in die *objet petit a* te ontmasker en andersyds die ankering van die eie ek se identiteit in die Simboliese Orde deur te knip. Die histeriese diskoers is sodoende ’n uitdaging van of konfrontasie met die meesternarratief.

Behalwe vir hierdie uitdaging as appèl gerig aan die Ander, vind daar soms veranderinge in die Simboliese Orde plaas, wat die sentrifugale krag van die meesterbetekenaar ondergrawe, om sodoende “verlies aan betekenis” en dus ’n histeriese diskoers te fasiliteer (Kyk Santner 1996:6;

⁹ Lacan (2007:13) beskryf diskoers as die samehangende relasies van die Simboliese Orde. Kyk ook Hoens (2006:91).

¹⁰ Hierdie seminaar van Lacan ontwikkel sy teorie rondom die vier tipes diskoers. Kyk ook sy *Radiofonie* (1970); en *Television* (1990). ’n Handige kommentaar op Seminaar XVII is Clemens & Grigg (eds) 2006. *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*. Kyk ook Fink (1995:129-137).

Hoens 2006:92; Wood 2012:35-36). In so 'n geval ontstaan 'n verdere verlies aan sekerheid dat die subjek voldoen aan dit wat van hom of haar verwag word – daar is trouens onsekerheid oor wat die verwagting is. Onder die illusie dat die subjek die vervulling kan wees van dit wat van hom/haar verwag word, word die historiese dinamika dan uitgespeel.

Wat is die gevolge, selfs potensiele waarde van die historiese diskoers? Eerstens is die historiese subjek 'n instansie wat aktief die agent van sy/haar diskoers word, selfs al is dit sekondêr as reaksie op 'n heersende meesternarratief. Die historiese diskoers vind op die terme van die historiese subjek plaas (Zupančič 2006:164) en hierdeur word nuwe kennis gegeneer, deurdat nie meer verlief geneem word met die kennis voortgebring binne die parameters of paradigma van die meesternarratief nie. Dit is nie om dowe neutte dat Lacan hierdie diskoers in verband bring met die wetenskaplike diskoers nie (Kyk Fink 1995:133; Miller 2006:23; Grigg 2001:70): die historiese struktuur daag juis die heersende kennisparadigmas uit en word sodoende (met die wortels daarvan in die Reële) stukrag van wetenskaplike analise. Van groot belang is dat die kennis wat sodoende gegeneer word nie kennis is wat ten doel stel om geapproprieer of geïnstrumentaliseer te word deur die meesterdiskoers nie en dus ook nie voortgebring word vir enige moontlike utiliteitswaarde daaraan verbonde nie (Lacan 2007:23; 1970).¹¹

Buiten die skep van kennis is daar in die historiese diskoers ook 'n dinamiese potensiaal geleë, deurdat dit met die potensiele ondermyning van die diskoers van die meester verandering kan meebring.¹² Maar hoewel hierdie 'n bykans self-perpetuerende revolusionêre potensiaal behels (Žižek 2006b:110), veronderstel dit egter ironies genoeg ook die ponering en presentering van die Ander as teenspeler, as meester. En dit is waar die dialektiese oomblik van die historiese ondermyning interessant word: Lacan verwys hierna in *The Other Side of Psychoanalysis*: die historiese subjek stel nie net die vrae nie, maar wens ook 'n meesternarratief as antwoord (Kyk Lacan 2007:129; Grigg 2006:67; Dolar 2006:148; en Feltham (2006:184).

Die groot verskil tussen histerie en perversie is hoe die subjek sigself opstel jeens die begeerte van die Ander of Simboliese Orde. Waar die historiese subjek poog om sigself te posisioneer as objek van die Ander se begeerte, oorwin die perverse subjek die distansie tussen subjek en Ander deur die eie begeerte op dié van die Ander te karteer (Kyk Žižek 1991:234; 1989:205; Lacan 2006d:699). Die historiese subjek bevraagteken die interpellasie van die Ander – die perverse subjek word die spreekbuis daarvan – die strukturele “toestand van perversie” sou dus gelykgestel kan word aan die historiese subjek se “desubjektivering” ten einde instrumentele objek van die Ander te word (Žižek 2003:29).¹³

In stede daarvan om soos die historiese subjek die leemte waarop identiteit berus, performatief uit te speel (historiese “acting out”), verdring die perverse subjek sy/haar eie simboliese kastrasie en projekteer dit op die Ander, wat hom/haar in staat stel om sekere dinge te *weet*. Hy is *verseker* van die outonome integriteit van sy eie identiteit, hoewel hierdie integriteit voortspruit uit 'n diepgaande miskenning van die leemte as lokus van identiteit. Hy *weet* wat die Ander verlang, alhoewel die Ander, voortgestu deur begeerte, dit self nie weet nie – die perverse subjek posisioneer homself as agent om die sluitstuk vir die begeerte van die Ander daar te stel en stroop homself van alles wat nie die bevrediging van hierdie begeerte 'n werklikheid maak nie (Kyk Žižek 2006b:115; Penney 2006:20). Wanneer dit kom by die sosio-politieke diskoers, is die perverse

¹¹ As voorbeeld hiervan en ironies genoeg staan “histerie” sentraal tot die vestiging van psigo-analise as kennisdissipline (Lacan 1990:124).

¹² Kyk Žižek (1999:247), Ragland (2006:80), Hoens (2006:93), Dolar (2006:144) en Zupančič (2006:165).

¹³ Kyk Žižek (2006a:115-116); Žižek (1993:71, 106), Žižek (1991:234), Santner (1996:197), Hoens (2006:96-97), Swales (2012:xiv), Levy-Stokes (2001b:107).

subjek die fundamentalis wat nie *glo* nie, maar *weet* (Hyldgaard 2004), wat maklik sou kon lei na (self-)vernietigende optrede in die instrumentele uitvoering van die Ander se wil. Want wat hy poneer as die Ander se wil, word sy wet (Kyk Žižek 1997:17; Lacan 1990:89), en die uitvoering daarvan, kan polities gesproke dramatiese gevolge hê.

Die perverse subjek is dus 'n instansie van bevestiging van 'n gegewe meesternarratief/-diskoers in die sin dat hy/sy juis die lokalisering en presisering van die Ander se begeerte fasiliteer om voorts as mondstuk hiervan op te tree. Die Ander word as 't ware in dié sin die marionet van die perverse subjek, deurdat hy/sy die agent is wat dit beter as die Ander weet, nooit omgekeerd nie. Een van die wyses om die begeerte van die Ander te vervul, is die presentering van 'n fetisj, wat dan die leemte in die Ander, en per implikasie dan ook die geprojekteerde leemte van die subjek self, maskeer.¹⁴ Laasgenoemde is veral belangrik, aangesien dit ook dui op die Freudiaanse “Verleugning” van die subjek se simboliese kastrasie (Levy-Stokes 2001a:49; Žižek 1991:249-251) en dit kan dan ook nie anders dat die prototipe van die perverse struktuur van die subjek dié van die fetisj is nie.¹⁵

Žižek (1999:247-248) vat die verskil tussen histerie en perversie as volg saam:

The Unconscious is that which, precisely, is *obfuscated* by the phantasmic scenarios the pervert is acting out: the pervert, with his certainty about what brings enjoyment, obfuscates the gap, the ‘burning question’, the stumbling block, that ‘is’ the core of the Unconscious. The pervert is thus the ‘inherent transgressor’ *par excellence*: he brings to light, stages, practices the secret fantasies that sustain the predominant public discourse, while the hysterical position precisely doubts about whether those secret perverse fantasies are ‘really *it*’. Hysteria is not simply the battleground between secret desires and symbolic prohibitions; it also, and above all, articulates the gnawing doubt whether secret desires really contain what they promise – whether our inability to enjoy really hinges only on symbolic prohibitions. In other words, the pervert precludes the Unconscious because he *knows* the answer [...]; he has no doubts about it; his position is unshakeable; while the hysteric doubts – that is, her position is that of an eternal and constitutive (self-)questioning: What does the Other want from me? What am I for the Other?....

Histerie en perversie veronderstel dus die struktuur van die subjek ten opsigte van die Ander, die dinamiese relasie wat dit kenmerk, en is nie te sien as patologie nie, maar eerder 'n wyse om hierdie struktuur te omskryf. Die struktuur behels nie net die identiteit van die subjek nie, maar ook die struktuur van die diskoers waarin hy ingebed is: die grens tussen die persoonlike en die sosio-politieke is poreus, weens die diskursiewe aard van beide.

5. SLAGOFFERDISKOERS: TRAUMA

Wat beteken bogenoemde histeriese en perverse konfigurasies van die subjek se relasie tot die Ander binne die diskoers van slagofferskap? Slagofferskap, of dan die slagofferinstansie, is een van die belangrikste boustene van die trauma-“trope” of diskoers, wat as generiese sambreelterm vir 'n wye spektrum van teoretiese, kulturele en politieke diskoerse geld. Hetsy vanuit 'n psigologiese invalshoek gesien as behorende tot die geëssensialiseerde subjek se individuele psige, of getransponeer in 'n

¹⁴ Žižek (2014:118), (2012:40). Dit is van kardinale belang om 'n onderskeid te maak tussen die meesterbetekenaar en die fetisj: kyk Žižek (1993:161).

¹⁵ Sien ook Žižek (1997:133) se baie insiggewende bespreking van die perverse subjek se dramatisering van die fetisjistiese toneel (kyk ook Penney 2006:22-23).

bepaalde groep of gemeenskap se kollektiewe en dus sosiale dinamika, veronderstel trauma noodwendig ook 'n slagoffer. En die aard van hierdie slagofferskap word noodwendig bepaal deur wat onder “trauma” verstaan word: individuele trauma, kollektiewe trauma, sosiale trauma, kulturele trauma, ens.¹⁶ Hoe breër trauma egter gedefinieer word in terme van die kollektiewe interpretasie daarvan, hoe onsekerder (en generieser) word die limiete wat op slagofferskap geplaas word – iets wat vanuit 'n etiese perspektief in die poststrukturalistiese toeëiening van trauma-gedagtegoed problematies word (Leys 2000:1, 7, 10, 297; Rothberg 2014:loc 216).

Dit is juis die klemverskuiwing van trauma, gesien as gelokaliseerde historiese insident wat die individu (of groep) traumatiseer, na trauma, gesien as inherent deel van die *gestruktureerde* sosiale (bv. bio-politieke) werklikheid (Kyk Edkins 2014:loc 3563) of (Lacaniaans-)gestruktureerde simboliese werklikheid (Leys 2000:130), wat van die begrip 'n “free floating signifier” maak. Só word trauma onder meer in verband gebring met moderniteit¹⁷ (en die “moderne mens” as slagoffer), postmodernisme¹⁸ of die huidige werklikheid as een waarin “waarheid” of “geskiedenis” in 'n krisis verkeer – met traumatiese gevolge (Leys 2000:231). Die uiteinde van soms komplekse teoretiserings van trauma (byvoorbeeld in die Caruth-skool van de Maniaanse post-strukturalisme),¹⁹ is die beskrywing van die huidige wêreld as 'n traumakultuur of selfs “wound culture”.²⁰ Waar sulke beskrywings die gevaar loop om historiese agentskap in die traumatiseringsproses te versaak, lê dit tog ook biopolities klem op die politieke relevansie van die privaatsfeer (individuele trauma as sosiopolitieke impetus), of ook in terme van die konfrontering van die oorsake van trauma (Caruth 2014d:loc 2836, 2865). Die ander kant van trauma is die hedendaagse terapeutiese imperatief, wat heling nie net as moontlik nie, maar ook as noodsaaklik beskou (Luckhurst 2008:loc 5255).

Polities gesproke kan trauma beide op individuele en kollektiewe vlak funderend vir identiteitsvorming wees – in die geval van die sosiale konteks neem slagofferidentiteit as historiese interpellasie in die woorde van Volkan (1997:48-49, 2002:40-41) die vorm van 'n “chosen trauma” aan – dit wil sê trauma as identiteitsmerker word oorgedra van generasie tot generasie. Dit gaan nie net om die bewustelike of onbewustelike appropriasie, manipulasie en eksploitasie van historiese traumannarratiewe vir sosio-politieke doeleindes nie (Volkan 2002:45-48; Caruth 2014b:loc 421-448; Luckhurst 2008:loc 1715), maar hierdie trauma-gefundeerde identiteit kan ook performatief uitgespeel word (Winter 2010:15; Wald 2007:10-12), soms met vernietigende gevolge.

¹⁶ Volgens Leys (2000) vertoon die genealogie van trauma as begrip 'n dialektiek tussen 'n mimetiese en anti-mimetiese pool, met resente ontwikkelinge wat grotendeels op die anti-mimetiese aspek berus (7-9, 34-36, 297-298). Hierdie klemverskuiwing sou dan noodwendig lei na 'n slagoffer(skap) wat meer in verband gebring sou kon word met simptomatiesse gevoelens van “skaamte” (“shame”) as skuld (2007:6, 9-10, 38).

¹⁷ Kyk Luckhurst (2008:loc 507, 533, 5363); Wald (2007:3). Bauman (1989) gaan sover om die sentrale trauma van die twintigste eeu, die Holocaust, as direkte gevolg (of dan ekstreme manifestasie) van moderniteit te interpreteer.

¹⁸ Kyk Leys (2000:269). Eaglestone (2004) verklaar die Holocaust as sentraal tot postmodernisme (kyk ook Leys 2000:15-16).

¹⁹ Kyk Leys (2000:296) vir 'n bespreking van die samekoms van neurobiologie en poststrukturalisme in die werk van Caruth. Kyk ook Durrant (2014:loc 2546-2607) oor resente traumateorie. Traumateorie as sodanig word as beide konseptuele begeleier van trauma as toestand én as performatiewe simptomalogie van 'n traumatoestand beskryf: kyk Caruth (2014c:loc 101, 127), (2014a:loc 5787).

²⁰ Wald (2007:2); Caruth (2014c:loc 88); Eaglestone (2014:loc 698); Leys (2000:203); Luckhurst (2008:loc 130, 145, loc 2000-2024).

6. PERVERSE EN HISTERIESE REAKSIES OP TRAUMA

Uit bogenoemde blyk dat “trauma” en per implikasie dus ook slagofferskap, op twee verskillende wyses geïnterpreteer kan word: enersyds verwys dit na iets wat inherent die struktuur van die subjek konstitueer en andersyds na ’n bepaalde psigologiese (of kollektiewe) toestand as die gevolg op spesifieke historiese gebeure. Die (etiese) kwessie is dat slagofferskap hierdeur geproblematiseer word: historiese, traumatiese gebeure veronderstel slagoffers, maar dit is nie ’n status waarop almal geregtig is nie, oorgesetsynde kan nie almal voorts tot slagoffers gereduseer word nie (daar is ook daders, bystanders, of diegene wat heeltemal onaangeraak daardeur sou wees). Daarenteen maak trauma, gesien as beskrywend van ’n strukturele relasie, van almal slagoffers (deur middel van identiteitsvorming: vervreemding, skeiding, simboliese kastrasie, interpellasie). Om dus te praat van ’n (histeriese of perverse) reaksie op trauma, is in effek bloot ’n halwe waarheid, aangesien trauma wat in die struktuur van die subjek beslag kry,²¹ nie werklik reaksie ontlok nie – dit gaan nie oor ’n oorsaak en gevolg in die chronologiese sin van die woord nie. Trauma in die historiese spesifisiteit daarvan veronderstel egter (in hoe geringe mate ook al) in die ware sin van die woord ’n individuele reaksie op die interpellasie van “slagoffer”. Slagofferstatus kan toegeëien word, selfs gevier word, of dit kan oorkom, d.i. “verwerk” word.

Ten einde egter slagofferskap toe te lig deur Lacan se gebruik van “histerie” en “perversiteit”, kan LaCapra (2001) se insiggewende teoretisering rondom strukturele en historiese trauma met groot vrug aangewend word. In ’n hoofstuk “Trauma, Absence, Loss” (2001:43-85), poog LaCapra om onderskeid te maak tussen twee registers van trauma: enersyds trauma as universele, strukturele toestand en andersyds trauma as gekontekstualiseer in historiese spesifisiteit. Hy noem die twee manifestasies *strukturele* en *historiese trauma* en bring dit in verband (sonder om dit daaraan gelyk te stel) met die beginsel van “absence” en “loss”. Kortom veronderstel ’n “absence” of “afwesigheid” die Lacaniaanse “lack” of “leemte”, in die sin dat dit wat gemis word in elk geval nooit daar was nie. “Loss” daarenteen veronderstel dat daar iets was, wat verlore gegaan het en per implikasie ook moontlik weer teruggevind kan word.

“Absence”, wat geassosieer word met strukturele trauma, is generies (2001:45), trans-histories (2001:48), absoluut (2001:73), en dit wat hierdie afwesigheid moet vul of herstel onidentifiseerbaar (2001:59).²² In ’n poging om hierdie strukturele afwesigheid betekenis te gee, word dit gewoonlik in ’n historiese narratief ingeskryf:

One may argue that structural trauma is related to (even correlated with) transhistorical absence (absence of / at the origin) and appears in different ways in all societies and all lives. As I indicated earlier, it may be evoked or addressed in various fashions – in terms of the separation from the (m)other, the passage from nature to culture, the eruption of the pre-oedipal or presymbolic in the symbolic, the entry into language, the encounter with the ‘real’, alienation from species-being, the anxiety-ridden thrownness of *Dasein*, the inevitable generation of the aporia, the constitutive nature of originary melancholic loss in relation to subjectivity, and so forth. (LaCapra 2001:77)

²¹ Hierbo word verwys na die interpretasie van die Lacaniaanse Reële as “traumaties”, dit wat aan die vaslegging van die Simboliese orde ontglip. Die dialektiek tussen die Reële en die Simboliese Orde konstitueer die subjek (via die strukturele rol deur die Imaginêre vervul) – die een kan nie sonder die ander nie.

²² Hierdie kan dus in verband gebring word met die Lacaniaanse *objet petit a*.

Die gevolg hiervan is enersyds dat almal, alle subjekte slagoffers is (2001:79), maar andersyds ook dat die trauma per definisie nie oorkom of verwerk kan word nie (LaCapra gebruik die term “working through”, 2001:67). Dit lei dan tot ’n Freudiaanse en melancholiese “acting out”.

Historiese trauma, deur LaCapra in verband gebring met “loss”, veronderstel daarenteen ’n historiese spesifieke konteks met ’n historiese identifiseerbare en lokaliseerbare “iets” wat verlore geraak het (2001:45, 48, 59). Hierdie verlies is direkte oorsaak van ’n toestand van trauma, maar dan is dit ook spesifieke historiese omstandighede wat die slagoffers bepaal, aangesien slagofferstatus binne die historiese konteks nie ’n universele of generiese eksistensiële waarde veronderstel nie (2001:78). Belangrik is egter dat die gevolglike genuanseerde omgaan met slagofferstatus pragmatiese insig in die omstandighede van die traumadinamiek kan bring, wat daadwerklike verwerking van die historiese trauma of ten minste die voorkoming daarvan in die toekoms, kan meebring:

Historical losses or lacks can be dealt with in ways that may significantly improve conditions – indeed, effect basic structural transformation – without promising secular salvation or a sociopolitical return to a putatively lost (or lacking) unity or community. Paradise absent is different from paradise lost [...] (2001:56-57; kyk ook 65).

Slagofferskap binne die konteks van ’n historiese trauma veronderstel ten minste die moontlikheid van agentskap in die poging om met die rouproses die doodloopstraat van melancholiese “acting out” te vermy. Of, waar die trauma dan nie verwerk kan word nie, ten minste potensiese oorsake van historiese trauma in die toekoms te verhinder.

Waar laat dit “histerie” en “perverse” met betrekking tot trauma? Sonder om hierdie begrippe in te span, gee LaCapra self ’n leidraad in hierdie verband: “One might ask whether the conversion of absence into loss is essential to all fundamentalisms or foundational philosophies” (2001:51). Want strukturele en historiese trauma funksioneer nie in isolasie nie en behoort nie in terme van ’n binêre opposisiepaar gelees te word nie. Die probleem is egter wat gebeur indien historiese trauma sonder meer in strukturele trauma getransponeer word, ofte wel direk daarop gekarteer word? Prakties gesproke veronderstel so ’n strategie die projeksie van die innerlike leemte op die eksterioriteit van die Ander (wat, in die verlengde van Lacaniaanse dialektiek, neerkom op die kartering van die subjek se begeerte om die leemte te vul, op die begeerte van die Ander; 2001:58). Die leemte wat eintlik sentraal tot die identiteitsvorming van die subjek staan, word na buite die grense van die subjek verdring en tot ’n fetisjistiese “objek van begeerte” getransformeer, met die veronderstelling dat die herwinning van laasgenoemde die leemte binne die Ander sou vul en dus heelheid sou bring. Met die strukturele trauma wat vervloei in historiese trauma, word historiese spesifisiteit versaak, die trauma-dinamiek geuniversaliseer (2001:64) en word potensieel gevaarlik van die veronderstelling uitgegaan dat met historiese gespesifiseerde middele strukturele leemtes aangespreek kan word.

Prakties en polities gesproke lê hier die wortels van fundamentalisme: ’n fundamentele (strukturele) leemte word geïnskribeer op ’n historiese narratief om daardeur ’n “founding myth” van vermeende utopiese oorsprong te skep. Daar was eens ’n paradys wat verlore gegaan het en om hierdie utopie te herstel, kan historiese te werk gegaan word. Die strukturele trauma vervloei in historiese trauma – trouens word die trauma nog méér as dit – dit word ’n “foundational trauma” as hoeksteen tot individuele, maar veral kollektiewe identiteit. *Empatie* met die slagoffers van historiese trauma word nou *identifisering* met hulle (2001:47, 81) – na regte word die historiese spesifisiteit van die trauma nou as eksistensiële identiteitsmerkers omhels deur almal wat hulle tot die “chosen trauma” beken. En dit is ’n perverse reaksie: *Perversie in die konteks van slagofferskap beteken dat die strukturele trauma van identiteitsvorming toegeskroei (“gekouteriseer”) word deur die fetisj van ’n historiese trauma.*

Soos hierbo aangedui, kenmerk 'n bepaalde dialektiek die subjek se historiese relasie tot die interpellasie van die Ander: enersyds die behoefte om dit te volvoer, andersyds die bevraagtekening daarvan. In terme van slagofferstatus sou dit op dieselfde neerkom: 'n bevraagtekening van die simboliese “investiture” of mandaat wat slagofferstatus daarstel, teenoor 'n identifisering met die slagofferrol soos vergestalt in die diskoers van die Simboliese Orde. Die bevraagtekening of selfs ondermyning van so 'n simboliese mandaat daag noodwendig historiese traumanarratiewe uit, deurdat die subjek sigself 'n daadwerklike agentskap toeëien in die distansiering van self en identiteitsmerker. Die spanning en dialektiek tussen die twee traumaregisters maak so 'n historiese reaksie moeilik, aangesien die Lacaniaanse leemte as strukturele trauma fundamenteel tot enige identiteitsvorming is. Waar hierdie “absence” egter deur die perverse subjek geëksternaliseer word – en hierdie strukturele trauma op 'n historiese spesifieke trauma geprojekteer word – vind so 'n verglyding nie in die historiese reaksie plaas nie. Die historiese subjek is bewus van sy of haar leemte, van die *objet petit a* en van die ontoereikendheid van enige diskursiewe strategieë (selfs traumanarratiewe), om hierdie wesenlike afwesigheid te verdring. Die sinkopiese deelname aan diskoerse van die Simboliese Orde is dít wat Lacan met die wetenskaplike diskoers in verband gebring het: self-refleksie en bevraagtekening, wat lei tot kennis.

Die spanning tussen die LaCapriaanse strukturele en historiese trauma word hier relevant, aangesien ook die historiese subjek slagoffer van laasgenoemde is. Die verskil met 'n perverse reaksie is egter dat die twee traumaregisters nie naatloos oor mekaar gepas word nie en dat die ontoereikendheid van die historiese trauma as antwoord op die appél van die innerlike leemte, deeglik verreken word. *Histerie in die konteks van slagofferskap beteken dat historiese trauma nie gebruik word as verseëling van die strukturele trauma fundamenteel tot identiteit nie en dat 'n dialektiese houding gehandhaaf word jeens die simboliese mandaat wat slagofferstatus meebring.* Waar 'n perverse subjek soos in 'n eklips die strukturele en historiese trauma oormekaar skuif, kom dieselfde aksie vir die historiese subjek daarop neer om na die kwadratuur van die sirkel te soek.

7. SLOT

Historiese en perverse reaksies op slagofferskap lig die dialektiek tussen trauma gesien as struktuur en trauma gesien as histories gekontekstualiseerde belewenis op 'n besondere manier toe. Soos wat die twee traumaregisters nie 'n binêre opposisiepaar veronderstel nie, maar eerder twee uiterstes op 'n komplekse, dialektiese kontinuum, so neem perversie en histerie vorm aan na gelang van hoe die twee tipes trauma met mekaar vervloei of van mekaar geskei word. Enersyds met betrekking tot trauma as 'n meesternarratief of “trope” van die hedendaagse kultuur, andersyds met betrekking tot 'n skynbare toename aan internasionale fundamentalisme, word perverse en historiese slagoffersidentiteit soveel te meer relevant. My hipotese is dat 'n historiese traumadiskoers, byvoorbeeld dié van die Holocaust, 'n tendensiële ontwikkeling van historiese na perverse slagofferskap daarstel. In hoeverre so 'n ontwikkeling eties regverdigbaar sou wees, berus egter op 'n waardeoordeel. In deel twee van hierdie artikel word twee romans geanaliseer, ten einde hierdie hipotese nader te ondersoek.

BIBLIOGRAFIE

- Althusser, Louis. 1971. Ideology and Ideological State Apparatuses. In Althusser, Louis. *Lenin and Philosophy and Other Essays*. London: New Left Books, pp. 127-186.
- Althusser, Louis. 1977 [1971]. Freud and Lacan. In Althusser, Louis. *Lenin and Philosophy and Other Essays*. London: New Left Books, pp.181-201.

- Bauman, Zygmunt. 1989. *Modernity and the Holocaust*. Ithaca: Cornell University Press.
- Caruth, Cathy. 2014a. Apocalypse Terminable and Interminable: An Interview with Arthur S. Blank Jr. (January 23, 2013, Washington, DC). In Caruth, C. *Listening to Trauma: Conversations with Leaders in the Theory and Treatment of Catastrophic Experience*. Baltimore: Johns Hopkins University Press: loc 5518-8820.
- Caruth, Cathy. 2014b. Giving Death Its Due: An Interview with Robert Jay Lifton (June 8, 1990, New York, New York). In Caruth, C. *Listening to Trauma: Conversations with Leaders in the Theory and Treatment of Catastrophic Experience*. Baltimore: Johns Hopkins University Press: loc 208-584.
- Caruth, Cathy. 2014c. Introduction: Learning to Listen. In Caruth, C. *Listening to Trauma: Conversations with Leaders in the Theory and Treatment of Catastrophic Experience*. Baltimore: Johns Hopkins University Press: loc 94-178.
- Caruth, Cathy. 2014d. The Politics of Trauma: A Conversation with Judith Herman (May 16, 2013, Cambridge, Massachusetts). In Caruth, C. *Listening to Trauma: Conversations with Leaders in the Theory and Treatment of Catastrophic Experience*. Baltimore: Johns Hopkins University Press: loc 2717-3144.
- Clemens, Justin & Grigg, Russell (eds). 2006. *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*. Durham & London: Duke University Press.
- Copjec, Joan. 1994. *Read My Desire: Lacan Against the Historicists*. Cambridge: The MIT Press.
- Dolar, Mladen. 2006. Hegel as the Other Side of Psychoanalysis. In Clemens, J. & Grigg, R. (eds). *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*. Durham & London: Duke University Press, pp.129-154.
- Durrant, Sam. 2014. Undoing sovereignty: towards a theory of critical mourning. In Beulens, G., Durrant, S. & Eaglestone, R. (eds). 2014. *The Future of Trauma Theory: Contemporary Literary and Cultural Criticism*. London & New York: Routledge: loc 2544-2988.
- Eaglestone, Robert. 2004. *The Holocaust and the Postmodern*. Oxford: Oxford University Press.
- Eaglestone, Robert. 2014. Knowledge, 'afterwardsness' and the future of trauma theory. In Beulens, G., Durrant, S. & Eaglestone, R. (eds). 2014. *The Future of Trauma Theory: Contemporary Literary and Cultural Criticism*. London & New York: Routledge: loc 512-750.
- Edkins, Jenny. 2014. Time, personhood, politics. In Beulens, G., Durrant, S. & Eaglestone, R. (eds). 2014. *The Future of Trauma Theory: Contemporary Literary and Cultural Criticism*. London & New York: Routledge: loc 3395-3709.
- Feltham, Oliver. 2006. Enjoy Your Stay: Structural Change in *Seminar XVII*. In Clemens, J. & Grigg, R. (eds). *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*. Durham & London: Duke University Press, pp.179-194.
- Fink, Bruce. 1995. *The Lacanian Subject: Between Language and Jouissance*. Princeton: Princeton University Press.
- Glowinski, Huguette. 2001. Alienation and Separation. In Glowinski, H., Marks, Z.M., Murphy, S. (eds). *A Compendium of Lacanian Terms*. London & New York: Free Association Books, pp. 9-13.
- Grigg, Russell. 2001. Discourse. In Glowinski, H., Marks, Z.M., Murphy, S. (eds). *A Compendium of Lacanian Terms*. London & New York: Free Association Books, pp. 61-70.
- Grigg, Russell. 2006. Beyond the Oedipus Complex. In Clemens, J. & Grigg, R. (eds). *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*. Durham & London: Duke University Press, pp. 50-68.
- Hoens, Dominiek. 2006. Toward a New Perversion: Psychoanalysis. In Clemens, J. & Grigg, R. (eds). *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*. Durham & London: Duke University Press, pp. 88-103.
- Homer, Sean. 2005. *Jacques Lacan*. London & New York: Routledge.
- Hyldgaard, Kirsten. 2004. The Conformity of Perversion. *The Symptom*, 5, online journal for lacan.com. <http://www.lacan.com/conformper.htm>[4 September 2015].
- Lacan, Jacques. 1970. Radiophonie. *Scilicet*, 2/3, Paris, Seuil, pp. 55-99. <http://web.missouri.edu/~stonej/Radiophonie.pdf> [4 September 2015].
- Lacan, Jacques. 1977. The Mirror Stage. Lacan, J. *Écrits: a selection*. London & New York: Routledge, pp. 1-8.
- Lacan, Jacques. 1981. Remarks on Hysteria. *Quarto*, 2. <http://web.missouri.edu/~stonej/propos.pdf> [4 September 2015].
- Lacan, Jacques. 1990. *Television*. New York & London: W.W. Norton & Company.
- Lacan, Jacques. 2006a. The Direction of the Treatment and the Principles of Its Power. In Lacan, J. *Écrits*. New York & London: W.W. Norton & Company, pp. 489-542.

- Lacan, Jacques. 2006b. The Function and Field of Speech and Language in Psychoanalysis. In Lacan, J. *Écrits*. New York & London: W.W. Norton & Company, pp. 197-268.
- Lacan, Jacques. 2006c. Remarks on Daniel Lagache's Presentation: "Psychoanalysis and Personality Structure". In Lacan, J. *Écrits*. New York & London: W.W. Norton & Company, pp. 543-574.
- Lacan, Jacques. 2006d. The Subversion of the Subject and the Dialectic of Desire in the Freudian Unconscious. In Lacan, L. *Écrits*. New York & London: W.W. Norton & Company, pp. 671-702.
- Lacan, Jacques. 2007. *The Other Side of Psychoanalysis*. New York & London: W.W. Norton & Company.
- LaCapra, Dominick. 2001. Trauma, Absence, Loss. In LaCapra, D. *Writing History, Writing Trauma*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press, pp. 43-85.
- LaCapra, Dominick. 2013. *History, Literature, Critical Theory*. Ithaca & London: Cornell University Press.
- Levy-Stokes, Carmela. 2001a. Castration. In Glowinski, H., Marks, Z.M., Murphy, S. (eds). *A Compendium of Lacanian Terms*. London & New York: Free Association Books, pp. 42-50.
- Levy-Stokes, Carmela. 2001b. *Jouissance*. In Glowinski, H., Marks, Z.M., Murphy, S. (eds). *A Compendium of Lacanian Terms*. London & New York: Free Association Books, pp. 101-109.
- Leys, Ruth. 2000. *Trauma: A Genealogy*. Chicago & London: University of Chicago Press.
- Leys, Ruth. 2007. *From Guilt to Shame: Auschwitz and After*. Princeton & Oxford: Princeton University Press.
- Librecht, Katrien. 2001. Symbolic. In Glowinski, H., Marks, Z.M., Murphy, S. (eds). *A Compendium of Lacanian Terms*. London & New York: Free Association Books, pp. 198-203.
- Luckhurst, Robert. 2008. *The Trauma Question*. London & New York: Routledge.
- Marks, Zita M. 2001. Objet A. In Glowinski, H., Marks, Z.M., Murphy, S. (eds). *A Compendium of Lacanian Terms*. London & New York: Free Association Books, pp. 122-129.
- Miller, Jacques-Alain. 2006. On Shame. In Clemens, J. & Grigg, R. (eds). *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*. Durham & London: Duke University Press, pp. 11-28.
- Penney, James. 2006. *The World of Perversion: Psychoanalysis and the Impossible Absolute of Desire*. Albany: State University of New York Press.
- Ragland, Ellie. 2006. The Hysteric's Truth. In Clemens, J. & Grigg, R. (eds). *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*. Durham & London: Duke University Press, pp. 69-87.
- Rodriguez, Silvia A. 2001. Subject. In Glowinski, H., Marks, Z.M., Murphy, S. (eds). *A Compendium of Lacanian Terms*. London & New York: Free Association Books, pp. 192-197.
- Rothberg, Michael. 2014. Preface: beyond Tancred and Clorinda – trauma studies for implicated subjects. In Beulens, G., Durrant, S. & Eaglestone, R. (eds). 2014. *The Future of Trauma Theory: Contemporary Literary and Cultural Criticism*. London & New York: Routledge: loc 126-275.
- Santner, Eric L. 1996. *My Own Private Germany: Daniel Paul Schreber's Secret History of Modernity*. Princeton: Princeton University Press.
- Swales, Stephanie S. 2012. *Perversion: A Lacanian Psychoanalytic Approach to the Subject*. New York & London: Routledge.
- Verhaeghe, Paul. 2006. Enjoyment and Impossibility: Lacan's Revision of the Oedipus Complex. In Clemens, J. & Grigg, R. (eds). *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*. Durham & London: Duke University Press, pp. 29-49.
- Volkan, Vamik. 1997. *Bloodlines: From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Volkan, Vamik. 2002. *The Third Reich in the Unconscious: Transgenerational Transmission and its Consequences*. New York & London: Routledge.
- Wald, Christina. 2007. *Hysteria, Trauma, and Melancholia: Performative Maladies in Contemporary Anglophone Drama*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Winter, Jay. 2010. Introduction: The Performance of the Past: Memory, History, Identity. In Tilmans, K., Van Vree, F. & Winter, J. (eds). *Performing the Past: Memory, History, and Identity in Modern Europe*. Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 11-23.
- Wood, Kelsey. 2012. Introduction. In Wood, Kelsey (ed.). *Žižek: A Reader's Guide*. Chichester: Wiley-Blackwell, pp. 1-45.
- Žižek, Slavoj. 1989. *The Sublime Object of Ideology*. London & New York: Verso.
- Žižek, Slavoj. 1991. *For They Know Not What They Do: Enjoyment As a Political Factor*. London & New York: Verso.

- Žižek, Slavoj. 1992. *Enjoy Your Symptom! Jacques Lacan in Hollywood and out*. New York: Routledge.
- Žižek, Slavoj. 1993. *Tarrying With the Negative: Kant, Hegel, and the Critique of Ideology*. Durham: Duke University Press.
- Žižek, Slavoj. 1997. *The Plague of Fantasies*. London & New York: Verso.
- Žižek, Slavoj. 1999. *The Ticklish Subject: The Absent Centre of Political Ontology*. London & New York: Verso.
- Žižek, Slavoj. 2003. *The Puppet and the Dwarf: The Perverse Core of Christianity*. Cambridge & London: The MIT Press.
- Žižek, Slavoj. 2006a. *How to Read Lacan*. New York & London: W.W. Norton & Company.
- Žižek, Slavoj. 2006b. *Objet a* in Social Links. In Clemens, J.& Grigg, R.(eds). *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*. Durham & London: Duke University Press, pp.107-128.
- Žižek, Slavoj. 2012. *Less Than Nothing: Hegel and the Shadow of Dialectical Materialism*. London & New York: Verso.
- Žižek, Slavoj. 2014. *The Most Sublime Hysteric: Hegel With Lacan*. Cambridge: Polity Press.
- Zupančič, Alenka. 2006. When Surplus Enjoyment Meets Surplus Value. In Clemens, J.& Grigg, R. (eds). *Jacques Lacan and the Other Side of Psychoanalysis*. Durham & London: Duke University Press, pp.155-178.